

Тема: Михайло Слабошпицький. Роман-есе «Марія Башкирцева»

Мета: ознайомити із життям та творчістю письменника, літературознавця, публіциста М.Слабошпицького; через роман ознайомити із життєвим шляхом та творчістю Марії Башкирцевої; вдосконалювати навички зв'язного усного мовлення; виховувати почуття пошани до людей рідного краю.

Обладнання: портрет М.Слабошпицького, М.Башкирцевої; таблиця «Багатогранна творчість М.Слабошпицького відзначена преміями», ілюстрації до полотен М.Башкирцевої; видання роману «Марія Башкирцева. – К.: Рад. письменник, 1986

Перебіг уроку:

«Марія Башкирцева» М.Слабошпицького цікава і для письменника, і для мистецтвознавців, і для звичайного читача будь-якого віку. Вона належить до тих книг, у яких кожен читач знайде щось своє».

Іван Кошелівець

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми, мети. Мотивація.

III. Сприйняття й засвоєння навчального матеріалу.

1. Слово вчителя

Лауреат премії імені В.Симоненка «Берег надії» 2003 року Михайло Федотович Слабошпицький – справжній подвижник на ниві української культури, письменник, який переймається безліччю державницьких справ. Критик, прозаїк, публіцист. Автор біля двох десятків книг. Окремі твори М.Слабошпицького перекладалися на російську, білоруську, литовську, англійську, німецьку, французьку мови.

Проте в своєму «Автопортреті» надрукованому в журналі «Слово і час», М.Слабошпицький зазначає: «...ніяково навіть припускати собі, що з усього того можна бути вдоволеним, вважаючи, що ти на сьогодні зробив усе, що міг».

2. Виступи учнів

1-й учень

Михайло Федотович Слабошпицький народився 28 липня 1946 року у с.Мар'янівці Полянського району Черкаської області у родині завідуючого Будинком культури та колгоспниці. У 1953 році став учнем Мар'янівської восьмирічної школи, яку закінчив у 1961 році. Після закінчення восьмирічної школи Слабошпицький став учнем Шполянської середньої школи №1, працював у редакції газети «Шполянські вісті». Згодом вступив на факультет журналістики Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Працював у пресі, очолював відділ критики газети «Літературна Україна». Автор багатьох статей, оглядів і рецензій, опублікованих у пресі, більше двох десятків книг. Проте, в своєму «Автопортреті» митець зазначає: «Мене постійно переслідує почуття власної нереалізованості. Саме воно змушувало переходити з критики до прози, до публіцистики, до дитячої літератури. Мені було не тільки цікаво спробувати себе в іншому «господарстві», з іншим матеріалом, з іншою читацькою аудиторією, а й видавалося: цей жанр – не мій, тут надто багато ідеологічного етикету, тут є категоричні заборони, яких не обминути, від яких не втекти».

2-й учень

Як літературознавець, М.Слабошпицький створив літературні портрети Миколи Лукаша, Василя Земляка, Анатолія Дімарова, Романа Іваничука, Григора Гютюнника. У 1984 році побачила світ книга «Літературні профілі».

Завдячуючи М.Слабошпицькому ми маємо змогу прилучитися до творчості непересічного поета, нашого земляка Тодося Осьмачки. «Поет із пекла» – так називається біографічний роман, присвячений складній долі Т.Осьмачки. В цьому творі М.Слабошпицький дуже вдало поєднав хист літературознавця, публіциста, прозаїка, белетриста.

Саме М.Слабошпицькому ми також завдячуємо поверненню Україні ще одного із талантів – Никифора Дровняка, людини-легенди, лемка, що по всіх мистецьких енциклопедіях значиться як польський маляр-примітивіст. Завдячуємо саме роману-колажу «Никифор Дровняк із Криниці».

У багатогранній творчості виділяється плідна праця в царині дитячої літератури. Письменник пише про складний світ взаємин дітей і дорослих, про поезію стосунків маленьких героїв і природи, про трепетність першого почуття. Як дитячий письменник М.Слабошпицький зарекомендував себе збірками повістей, оповідань, казок «Славко й Жако» (1985), «Гілка ялівцю з Сааремаа» (1988), «Озеро Олдан» (1990), «Норвезький кіт у намисті» (1996).

У 1991 році побачила світ повість «Душі на вітрах». Тут письменник серйозно заговорив про проблему знеособлення дитячої особистості, її нівелювання.

3-й учень

Ще одна іпостась М.Слабошпицького – благодійництво. Він не тільки біограф меценатів, а й ініціатор організації меценатської діяльності в Україні, заснування Ліги українських меценатів. А розпочалося все із знайомства з

канадським бізнесменом, українцем за походженням Петром Яциком. Він і став героєм книги «Українець, який відмовився бути бідним». Бізнесмен і меценат із Харкова Галина Підпригора стала героїнею книги «Українська мрія, або Просто Галина».

З унікального дослідження М.Слабошпицьким українського добродійництва постала книга «Українські меценати».

Творчість М.Слабошпицького має ще одну яскраву грань. Це глибинний історизм мислення. Він найяскравіше проявився в книжці історичних есе «З голосу нашої Клію».

4-й учень

Коментар таблиці «Багатогранна творчість М.Слабошпицького відзначена преміями»

1980	Імені Олександра Білецького за праці в жанрі літературно-художньої критики
1990	Імені Миколи Трублаїні за твори для дітей
1993	Імені Лесі Українки за високохудожні твори для дітей: повість «Душі на вітрах», збірки прозових творів «Озеро Олдан», «Папуга з осінньої гілки»
1997	Імені Олени Пчілки за кращу книгу для дітей видавництва «Веселка» «Норвезький кіт у намисті»
2002	Імені Михайла Коцюбинського за книгу «Українські меценати» та сприяння у виданні першого тому листів до М.Коцюбинського
2003	Імені Василя Симоненка «Берег Надії» за книгу «З голосу нашої Клію»
2003	Імені Віктора Близнеця «Звук павутинки» за книгу «З голосу нашої Клію»
2005	Національна премія імені Т.Г.Шевченка за роман-біографію «Поет із пекла»

3. Словникова робота

Роман – великий епічний твір, у якому зображається всебічна картина життя великої кількості людей у певний період часу або цілого людського життя.

Есе – прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Есе носить філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний характер.

4. Роман-есе «Марія Башкирцева»

Слово вчителя

Вона володіла прекрасним голосом і неабиякою зовнішністю. Крім європейських мов, знала давньогрецьку та латину. Займалась математикою, фізикою, хімією, живописом, який з часом витіснив всі інші захоплення. Але доля безжально відібрала в неї можливість реалізувати себе: часовий проміжок між датами народження і смерті Марії Башкирцевої дуже малий – неповні 24 роки.

Відкриваємо енциклопедію: Марія Костянтинівна Башкирцева. Народилася 25.11.1860 р. в с.Гавронці, тепер Диканського району Полтавської області, померла 31.10.1884 р. в Парижі. Українська художниця. З 1870 р. постійно живе у Франції. Твори: «Молода жінка, що читає» (1880 р.), «В студії Жюльєна» (1881 р.), «Портрет парижанки», «За книгою», «Жан і Жак» (1883 р.), «Мітинг» (1884 р.).

Ось і всі скупі енциклопедичні дані. Поширити їх, винести цей великий талант із забуття, щоб подарувати нащадкам, взявся М.Слабошпицький.

Що принесло славу цій українській дівчині? Була вона багатообіцяючою маляркою і залишила мистецьку спадщину. Проте не малярство принесло їй світову славу. Славу приніс їй феноменальний щоденник, що його писала вона від дванадцятого року свого життя і який був опублікований уперше 1887 р. в Парижі після її смерті

1-й учень

«Світанок»

У листопаді 1860 року в садибі Гавронці на Полтавщині народилась дівчинка в сім'ї відставного поручика Костянтина Башкирцева. (Інсценізація уривка з роману. Радість з приводу народження дочки. С. 21-23)

Виховували Марію дві гувернантки. Сім'я була багатою, родовитою, але щастя в сім'ї не затрималось: «після двох років заміжжя мати моя переїхала з двома дітьми до своїх батьків». Надія на сімейну ідилію не справдилася. (с. 23)

Мати дуже кохала Башкирцева. Його ж постійно тягло до «амурних» пригод. Пізніше 12-річна Марія міркуватиме на сторінках свого щоденника, чому батьки розлучилися, й прийде висновку: батько не кохав матері. «Чому думають, що зі словом «шлюб» усе минає і лишається холодна, нудна дружба?.. Я не розумію, як можна ставитися до чоловіка, начеб до якоїсь домашньої тварини, а ще доки не прийшло весілля, намагатись сподобатись тому ж самому чоловікові. Чому б не лишатися з ним такою ж кокетливою і не ставитися до нього, як до сторонньої людини, якій ви дуже хочете сподобатись?.. Якщо серце заповнене однією жінкою, в ньому немає місця для другої! Але тільки воно починає порожніти, інша жінка входить у нього – з тієї ж хвилини, як просунула туди хоча б кінчик мізинця». (с. 29-30)

Після розлучення син лишився при батькові, дочка – при матері.

2-й учень

«Перші кроки»

З того дня й почалося мандрівне життя Марії. Їй судилося рости серед жінок, що й зумовило особливості виховання дівчинки. Вони робили все для того, щоб маленький ангел став великим тираном. Культ дитини, зведення її в ранг божества – атмосфера, в якій Марія виростала. Будь-який педагог сказав би, що це – зразок того, як не можна виховувати дитину, бо – послідовне її калічення.

Але, окрім замилювання і зарозумілості, у дитини – великий хист до музики й різних наук, їй легко даються мови. Захоплені родичі постійно демонструють цього вередливого вундеркінда своїм знайомим. Марію привчають до того, що в її житті повсюдно мають супроводжувати різні тріумфи, бо вона для них народжена.

3-й учень

Коли в 1872 році після Австрії, Німеччини, Швейцарії родина зупинилася в Ніцці, Марія не знала, що тепер усе її життя протікатиме за кордоном. І лиш кількома наїздами з'явиться вона в рідному краю. Чи ж могла вона тоді подумати, що половину життя вже прожито?

З дванадцяти років дівчинка починає вести французькою мовою щоденник, у якому записує всі свої успіхи. Вона ретельно фіксує в щоденнику кожен свій день.

Марія спішить жити. Не хоче втрачати ні хвилини.

«Мені вже тринадцять років; якщо я втрачатиму час, то що ж із мене буде!.. У шістнадцять, сімнадцять років придуть інші думки, а поки що час учитися... Закінчивши дитяче навчання, я серйозно займатимусь музикою, живописом, співом... У мене талант до всього цього, і навіть великий»...

(с. 27-28)

4-й учень

Але таке велике бажання жити на всіх парах – ознака недовговічності. Побоювання були не даремні. Все в її житті трапилося швидко: в 16 років в неї виявили сухоти, в 18 – глухота позбавила занять музикою, в 19 – втрата «від горлової хвороби» розвиненого сопрано, голоса, який, як Марія думала, зроби її володаркою світу.

Марія була постійно оточена турботою та увагою та... завжди відчувала себе самотньою, навіть в колі рідних та близьких їй людей. Ця самотність переросла в драму нещасливого кохання.

5-й учень

Спочатку Марія пережила нещасливу любов до лорда Гамільтона, у котрого було багато коней і коханок. Він і не підозрював про те, як обохнює його мале дівча з вілли «Аква-Віва». А вона ревнувала.

Перше кохання залишилось нерозділеним. Але потім, коли Марія із підлітка перетворилась на чарівну дівчину, їй не бракувало прихильників.

Але ... перебуваючи в променях їх кохання та обожнювання, вона вже нікому не зуміла відповісти взаємністю.

Друга пригода серця спіткала Марію в Римі, коли їй було заледве 15. Героєм її роману став племінник кардинала П'єтро Антонеллі. Але у кардинала були свої плани щодо одруження племінника. Дізнавшись про це, Марія страждала. Але – не з любові. Любові не було. Була гра в неї, що захопила обох.

У Парижі в неї нема спокою від поклонників. Вони з'являються і зникають один за одним, не здобувши її прихильності.

6-й учень

«Любов – мистецтву»

Любов для Марії була живою матерією, ефіром без котрого немає життя. І вона знайшла для неї застосування, наповнюючи цією силою свою творчість.

Після Ніцци родина переїжджає в Париж. За тиждень по приїзду вона сидить у приймальні знаного на весь Париж професора музики Вертеля, який запевнив, що попереду в Марії – майбутнє великої співачки. Попереду – мета, яку вона собі вибрала, попереду – сцена. Ніщо не стане на заваді, вона доб'ється свого. І раптом по дорозі з рідних Гавронців, де вона побувала, її наздоганяє хвороба. Болить горло. Ніхто поки що не підозрює, що це – справді небезпечно. Вона приїде в Париж, щоб дізнатися: в неї пропав голос. Назавжди. Мрія майнула і щезла. Перша несправедливість долі. Як знайти в собі сили, щоб почати життя спочатку? Як стати сильнішою за себе? І вона починає життя спочатку.

У 17 років Марія знає, що стане відомою художницею, і вступає в престижну приватну академію Жюльєна в Парижі. Мабуть, салон Жюльєна був єдиним місцем, де Марія почувала себе вільно і легко. Мати все сподівається, що вродливій і непостійній у захопленнях доньці все скоро набридне. Жюльєн відзначав: «Я гадав, що це примха мазаної дитини, але змушений визнати: вона працює як навіжена і вона – здібна. (с.97)

7-й учень

«Від Бастьєна-Лепаж до Мопассана»

Занурюючись у світ творчості, Марія зростає внутрішньо і усвідомлює, що переросла своїх кавалерів. Але надія на зустріч з чоловіком-особистістю, близьким другом не залишає її.

12 травня 1879 року в щоденнику з'являється перший запис про Бастьєна-Лепаж. Марія всерйоз починає цікавитися особистістю та творчістю Лепаж, шукає приводу до зустрічі з ним. Художника запрошують в гості до Башкирцевих. Жюльєн уважно розглядає її етюди, портрети, скульптурні статуетки, дещо хвалить, дає поради.

До неї приходить кохання. «Великий, справжній, неповторний» Лепаж стає найважливішою темою щоденникових записів. (с.144)

Щоденник. 15 квітня 1884 року:

«Я прокинулася в один прекрасний ранок з бажанням спонукати справжнього знавця гідно оцінити все те красиве і розумне, що я можу сказати. Я шукала і зупинила свій вибір на ньому».

Він – Гі де Мопассан. (с.231)

Він здивований і заінтригований. Але... «Ви не той, кого я шукаю!.. Ми не створені одне для одного. Ви не гідні мене. Я дуже шкодую з цього...» (с.238)

8-й учень

«Моя душа – миті слід»

«Так, я сухотниця, і хвороба прогресує. Я хвора, ніхто про це нічого не знає, але в мене щовечора пропасниця...»(12 серпня 1884р.) (с. 241)

З широко розплющеними очима йшла вона в свою смерть. Бачила і відчувала невблаганне наближення тої миті, яка безжально урве її подих. З нею вмирало її непрожите життя, вмирили ненаписані картини, плани, надії, сподівання, умирала любов і віра, умирав цілий світ, який несе в собі кожна людина. Тільки тепер вона збагнула, яке це щастя – жити. (с. 275)

Вона не дожила до свого двадцятичотирьохліття одинадцять днів.

IV. Підсумок.

V. Домашнє завдання.

